

O FILOZOFII DEJÍN

RUDOLF DUPKALA: Úvod do filozofie dejín (Príspevok k problematike "historiosofie"). Bardejov, Fotopress 1998, 156 s.

Na našom knižnom trhu sa objavila v tomto roku publikácia Rudolfa Dupkalu *Úvod do filozofie dejín*, v ktorej podobne ako vo svojej práci *Filozofia dejín* (učebnom texte pre stredoškolských učiteľov) uplatňuje historický prístup k významným postavám a ich dielam súvisiacim s problematikou filozofie dejín, pričom kladie dôraz na pluralitu interpretácií. Tento fakt autor zvyrazňuje v *Úvode* výberom interpretačnej literatúry. Historický prístup sa odráža v štruktúre práce, v ktorej okrem prvej kapitoly "je problematika chápania dejín prezentovaná prostredníctvom najrôznejších koncepcií, resp. variantov dejín" (s. 6). Obsah práce sa člení do relatívne samostatných jedenástich kapitol, ktoré uzatvára krátky zhrnujúci záver.

Prvá kapitola s názvom "*Filozofia dejín*" ako filozofický a historiografický problém je orientovaná problémovjšie. Zoznamuje čitateľa tak s otázkou opodstatnenosti a vymedzenia problémovej roviny filozofie dejín, ako aj s koncepciami filozofie dejín (substančné a nesubstančné, finistické a infinistické, analytické a metafyzické). Filozofia dejín podľa autora práce "môže (a má) byť koncipovaná v analyticko-interpretáčnom kontexte reálneho (vedeckého) historického výskumu, napríklad ako *metateória* historiografie. Historiografia pritom nemôže plniť funkciu filozofie dejín a filozofia dejín nemôže nahrádzať, resp. suplovať nijaký konkrétny historiografický výskum" (s. 17).

Nasledujúca kapitola s názvom *Predpoklady "filozofie dejín" v antike a stredoveku* prezentuje dominantné myšlienky Platóna a Augustina Aurelia vzťahujúce sa k ich názorom na dejinný vývoj a spoločnosť, pričom autor sa prikláňa ku skupine filozofov (A. F. Losev, K. R. Popper, V. F. Asmus a ďalší), ktorí predpoklady "filozofie dejín" hľadajú už v úvahách gréckych (antických) filozofov a historikov.

Aj nasledujúce dve kapitoly sú venované dvojiciam filozofov N. Machiavellimu, G. B. Vicovi a F. M. A. Voltairovi, M. C. Condorcetovi, ktorých diela úzko súvisia s problematikou dejín. Pri poprednom predstaviteľovi francúzskeho osvietenstva Voltairovi, ktorý ako prvý použil termín "filozofia dejín", autor práce vhodne pripomína, že Voltairova viera v pokrok nebola bezbrehá a naivná, ale zároveň implikovala aj nezanedbateľnú tendenciu ku skepticizmu, ktorá vyplývala z obavy, že "ani rozum nie je všemocný" (s. 43).

V piatej kapitole pod názvom *Herderova "filozofia dejín ľudskosti" a jej reflexie v tvorbe P. J. Šafárika a J. Kollára* je funkčne zaradená okrem stručného výkladu Herderovej filozofie dejín aj časť reflektujúca Herderov vplyv na P. J. Šafárika a J. Kollára, ktorí "posunuli ťažisko slovanských dejín z vybájeného sveta mýtu do *autentickej* historickej reality a ponúkli - na svoju dobu - relatívne celostný obraz dejinného bytia Slovanov" (s. 61). Nasledujúca kapitola v krátkosti podáva obraz Hegelovej filozofie dejín, ako aj jej vplyv na vrcholného predstaviteľa slovenského hegelovstva Ľudovíta Štúra, ktorý Hegelove názory "nielen s obľubou cituje alebo parafrázuje, ale tiež aplikácie modifikuje, ba neraz aj tvorivo extrapoluje do nových ideovo-sémantických rovín,

súvisiacich predovšetkým s problematikou slovensko-slovanského kultúrneho a národného života" (s. 71-72).

Dôkazom relevantného prínosu myšlienok K. Marxa a F. Engelsa k filozofii dejín a historiografii je obsah siedmej kapitoly, ktorý oboznamuje čitateľa s ich chápaním historického vývoja. V jej závere autor konfrontuje rôzne názory na Marxovu filozofiu dejín. Musíme si uvedomiť, že kritické námietky proti K. Marxovi bude vždy potrebné konfrontovať s jeho autentickým výkladom a odstraňovať často ideologicky podfarbené námietky jeho odporcov. Málokto z kritikov K. Marxa bude sponchybňovať fakt, že jeho dielo má dôležité miesto v dejinách myslenia.

V ôsmej kapitole autor približuje názory na vývoj spoločnosti v dielach A. Comta a F. Nietzscheho, ktorých predstavy o spoločnosti vychádzajú z diametrálne odlišných ideových postojov. Zdá sa, že málokto bude polemizovať s hodnotiacim tvrdením, že s Nietzscheho variantom filozofie možno "nesúhlasit", možno s ním polemizovať, ba možno ho aj *zavrhnúť*. Nemožno mu však uprieť snahu predstaviť dejinný pohyb ľudstva *novým spôsobom a v novej historickej perspektíve*" (s. 97). Obsahom nasledujúcej kapitoly je stručné predstavenie riešenia otázok dejín v histórii, resp. v teórii a metodológii vied u predstaviteľov bádenskej školy W. Windelbanda a H. Rickerta. Predposledná kapitola je venovaná eschatologickému variantu filozofie dejín N. A. Berd'ajeva, ktorá "má nesporne religiózne-eschatologický a metafyzicko-mystický charakter" (s. 117-118).

V záverečnej kapitole pod názvom *Filozofické kontexty skúmania dejín v tvorbe A. J. Toynbeeho* sa autor zaoberá koncepciou jeho "lokálnych civilizácií", pričom konštatuje, že "jeho optimistická vízia budúcnosti *západnej civilizácie* môže pôsobiť filozoficky inšpirujúco aj s odstupom času práve preto, že predstavuje alternatívu - v súčasnosti narastajúceho - historického skepticizmu" (s. 130). Práca je zakončená anglickým, nemeckým a francúzskym resumé, zoznamom použitej literatúry a menným registrom.

Vzhľadom na obsahové naplnenie práce čitateľ pravdepodobne skonštatuje, že publikácia môže byť úvodom ku štúdiu vybraných koncepcií filozofie dejín do konca 19. storočia. Každý úvod do filozofie dejín by mal stručne reflektovať aj súčasné riešenia a postoje filozofov napríklad k problému historických narácií alebo objektivity. V úvode práce by sa snád' mohol vymedziť vzťah medzi pojmami "filozofia dejín" a "historiosofia", ktoré môže niekto považovať za synonymá. Niektorí historici a filozofi tvrdia, že filozofia dejín má dve zložky (historiosofiu a historickú epistemológiu) s odlišným predmetom poznávania. Zároveň by čitateľ asi privítal, keby ho autor bližšie oboznámil s kritériom výberu prezentovaných variantov filozofie dejín.

Publikácia R. Dupkalu s množstvom hutne spracovaných a podaných faktov poskytne hodnotné čítanie predovšetkým čitateľovi, ktorý sa po prvýkrát stretáva s problematikou filozofie dejín.

Juraj Šuch

Mgr. Juraj Šuch
Katedra filozofických vied FHV UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
SR